

Bijlage III: ontwikkeling beleid

Toezihtsrapport over de inzet van
de bijzondere bevoegdheid tot selectie
door de AIVD en de MIVD

CTIVD nr. 64

vastgesteld op 4 september 2019

Commissie van Toezicht
op de Inlichtingen- en
Veiligheidsdiensten

BIJLAGE III: ONTWIKKELING BELEID

Toezichtsrapport over de inzet van
de bijzondere bevoegdheid tot selectie
door de AIVD en de MIVD

1. Inleiding

In deze bijlage beschrijft de CTIVD de beleidsontwikkeling bij de AIVD en de MIVD met betrekking tot selectie bij OOG-interceptie. Deze ontwikkeling heeft zich met name voorgedaan na de onderzoeksperiode van 1 mei 2018 tot en met 31 december 2018. De wettelijke bepalingen voor de inzet van de selectiebevoegdheid vergen nadere uitleg in beleid, werkprocessen en werkinstructies. Door deze schriftelijke stukken weten medewerkers van de diensten op welke wijze aan de wet uitvoering moet worden gegeven en worden enkele wetsbepalingen nader ingevuld.

In deze bijlage wordt allereerst kort de beleidsontwikkeling van de diensten met betrekking tot de inzet van de selectiebevoegdheid besproken. Daarna wordt ingegaan op de – ten behoeve van dit onderzoek – belangrijkste onderwerpen van dit beleid, namelijk de invulling van het begrip ‘inhoudelijke gegevens’, de invulling van het gerichtheidsvereiste en datareductie bij de toepassing van de selectiebevoegdheid.

2. Beleidsontwikkeling selectie bij OOG-interceptie

In de eerste voortgangsrapportage *'Werking van de Wiv 2017'* constateerde de CTIVD dat de AIVD en de MIVD in april 2018 een gezamenlijk beleid hadden ontwikkeld voor de toepassing van OOG-interceptie.¹ In de onderzoeksperiode van 1 mei tot en met 31 december 2018 ontbrak nog grotendeels een beleid omtrent de naleving van het gerichtheidsvereiste en datareductie in het OOG-interceptiestelsel. Daardoor ontbrak eveneens dit specifieke beleid met betrekking tot de toepassing van de selectiebevoegdheid. De CTIVD ging daarom in de eerste voortgangsrapportage uit van een hoog risico op onrechtmatigheden met betrekking tot het gerichtheidsvereiste en datareductie.

In het voorjaar van 2019 hebben de AIVD en de MIVD aanzienlijke voortgang geboekt in de ontwikkeling van beleid, het omschrijven van werkprocessen en werkinstructies ter uitvoering van de selectiebevoegdheid. Het nieuwe beleid bevat bijvoorbeeld een heldere beschrijving van de verschillende processtappen van het stelsel van onderzoeksoopdrachtgerichte interceptie. Daarnaast wordt, in tegenstelling tot het oude beleid, aandacht besteed aan het gerichtheidsvereiste, datareductie en geautomatiseerde data-analyse bij OOG-interceptie.

Het algemene beleid voor het OOG-interceptiestelsel is tussen de AIVD en de MIVD afgestemd. Dat is noodzakelijk, omdat de Joint Sigint Cyber Unit (hierna: JSCU) als gezamenlijke uitvoeringsorganisatie van de AIVD en de MIVD uitwerking geeft aan de (technische) toepassing van OOG-interceptie. De CTIVD kan zich, uitzonderingen daargelaten, op hoofdlijnen in dit nieuwe beleid vinden.

Het bovenstaande beeld komt ook tot uiting in de Tweede Voortgangsrapportage dat in juni 2019 aan de Tweede Kamer is aangeboden.²

1 CTIVD rapport nr. 59 (2018).

2 CTIVD rapport nr. 62 (2019).

3. **Beleid onderscheid inhoud en metadata**

De selectiebevoegdheid is een bijzondere bevoegdheid die ziet op de kennisname van inhoudelijke gegevens uit OOG-interceptie. De toelichting op de Wiv 2017 biedt echter geen duidelijke definitie van het begrip inhoudelijke gegevens en ook niet van het begrip metadata.³ In het bijzonder bij internetgerelateerde gegevens is dit onderscheid lastig te maken.

In het gezamenlijke beleid van de AIVD en de MIVD geven de diensten een nadere invulling van wat zij verstaan onder het begrip inhoudelijke gegevens. In dat beleid komt ook naar voren dat bij internetverkeer, dat uit vele protocollen met verschillende typen gegevens bestaat, het onderscheid tussen inhoudelijke gegevens en metadata het lastigst is te maken.

Bij de JSCU is een procedure ingeregeld om een beslissing te nemen over het onderscheid tussen inhoudelijke gegevens en metadata op basis van de interpretatie van de beide diensten. Na een toets door de afdeling juridische zaken wordt het door de diensten voorgestane onderscheid gemaakt en worden de gegevens verder verwerkt in de technische systemen.

³ Zie ook paragraaf 3.4 van het Toetsingskader (Bijlage I).

4. Beleidsmatige invulling gerichtheidsvereiste

Het gerichtheidsvereiste houdt in dat de toepassing van de bijzondere bevoegdheden door de dienst 'zo gericht mogelijk' plaats moet vinden. Bij het verzoek om toestemming moet nadrukkelijk worden aangegeven op welke wijze aan de eis van de gerichte inzet van de desbetreffende bijzondere bevoegdheid invulling zal worden gegeven.⁴

In het gezamenlijke beleid van de AIVD en de MIVD voor OOG-interceptie, met selectie als onderdeel daarvan, wordt de eis van de gerichtheid nader vormgegeven. De invulling ervan is uitgebreid en komt op hoofdlijnen overeen met de invulling van het gerichtheidsvereiste in paragraaf 4 van het Toetsingskader.

De diensten hebben in de ontwikkeling van het beleid aanzienlijke stappen gezet vergeleken met het eerste halfjaar na de inwerkingtreding van de Wiv 2017 op 1 mei 2018. Ook in de tweede helft van 2019 is het beleid doorontwikkeld, waardoor een betere invulling kan worden gegeven aan het gerichtheidsvereiste.

⁴ Zie ook paragraaf 4 van het Toetsingskader (Bijlage I) en artikel 5 Beleidsregels Wiv 2017, *Kamerstukken I* 2017/2018, 34588, nr. I.

5. Beleidsmatige invulling datareductievereiste

Datareductie is de verplichting om niet-relevante gegevens voor het betreffende onderzoek of enig ander lopend onderzoek, vallend onder de taken van de dienst, te vernietigen. Gegevens die door middel van de inzet van de bijzondere bevoegdheid tot selectie (of een andere bijzondere bevoegdheid) worden verworven, moeten op hun relevantie worden onderzocht. Relevante gegevens mogen vervolgens worden gebruikt in het onderzoek en vallen onder het zogeheten betekenisregime. De gegevens waarvan de relevantie nog niet kan worden vastgesteld en daarmee dus 'onbekend' is, mogen bij OOG-interceptie maximaal drie jaar worden bewaard.⁵ Na het verstrijken van deze bewaartermijn of wanneer de gegevens niet-relevant zijn, moeten de gegevens worden vernietigd. De gegevens moeten dan onomkeerbaar uit de systemen worden geschrapt.⁶

Het datareductievereiste krijgt een verdere uitwerking in de technische systemen van de JSCU en de AIVD en de MIVD. De uitgangspunten van datareductie met betrekking tot OOG-interceptie – en selectie als onderdeel daarvan – zijn uitgewerkt in een gezamenlijk beleid. Uit het beleid dat is ontwikkeld in het voorjaar van 2019 was op te maken dat het uitgangspunt is dat de beoordeling op relevantie plaatsvindt *nadat* de gegevens zijn geselecteerd en inhoudelijk zijn bekeken. In dat beleid was ook opgenomen dat het in bepaalde gevallen mogelijk was om opbrengst op voorhand relevant te verklaren. In het meest recent ontwikkelde beleid, uit mei 2019, wordt de mogelijkheid om gegevens *op voorhand* relevant te bepalen ook geboden, maar nu bij wijze van uitzondering en onder bepaalde voorwaarden. De relevantietoets verschuift aldus bij wijze van uitzondering naar voren en vindt in een eerder stadium plaats.

De AIVD en de MIVD hebben aanzienlijke vooruitgang geboekt in de ontwikkeling van het beleid en de uitwerking van het beleid in werkinstructies ten aanzien van datareductie. In de tijd van 1 mei 2018 tot en met 31 december 2018 werd de algemene werkwijze van datareductie als beleid aangehouden. Vanaf 1 januari 2019 tot en met 31 mei 2019 is het beleid van datareductie met betrekking tot OOG-interceptie en selectie als onderdeel daarvan verder verfijnd in het gezamenlijke beleid van de AIVD en de MIVD.

⁵ Met uitzondering voor OOG-interceptie dat is verworven van 'de kabel'. Deze gegevens mogen maximaal één jaar worden bewaard. Dit mag maximaal twee keer met een termijn van een jaar worden verlengd.

⁶ Zie ook paragraaf 5 van het Toetsingskader (Bijlage I).

6. Tussenconclusie

Het algemene beeld van de beleidsontwikkelingen met betrekking tot de inzet van de selectiebevoegdheid laat zien dat de AIVD en de MIVD grote stappen hebben gezet in de ontwikkeling van beleid en werkinstructies in de onderzoeksperiode. Vooral na de onderzoeksperiode van 1 mei 2018 tot en met 31 december 2018 is veel werk verzet. Dit heeft geculmineerd in het gezamenlijke beleid voor OOG-interceptie, met selectie als onderdeel daarvan, in het voorjaar van 2019.

In het gezamenlijke beleid met betrekking tot OOG-interceptie zijn belangrijke onderdelen zoals de uitwerking van het gerichtheidsvereiste, datareductie en het onderscheid tussen metadata en inhoud verder uitgebreid. Op punten waarbij wetgeving niet altijd de nodige duidelijkheid biedt, vult het beleid dit voor een deel in. Het beleid wordt verder ontwikkeld en uitgewerkt in werkinstructies zodat ook medewerkers worden geïnstrueerd hoe moet worden omgegaan met (deels nieuwe) bepalingen uit de Wiv 2017 met betrekking tot de inzet van de selectiebevoegdheid en de procedure voor het vaststellen van selectiecriteria.

Oranjestraat 15, 2514 JB Den Haag
Postbus 85556, 2508 CG Den Haag

T 070 315 58 20 | **F** 070 381 71 68
E info@ctivd.nl | www.ctivd.nl